

KITŲ ŠALIŲ PRAKTIKA

ES, NATO nenustato valstybėms narėms privalomų reikalavimų ekstremaliųjų situacijų ar krizių valdymo sistemoms ir nėra vienos visoms šalims būdingos sistemos.

Darbo grupė detaliau susipažino su *Suomijos* krizių valdymo sistemos pavyzdžiu, kuris pasirinktas dėl šios valstybės panašumo savo konstitucine sąranga, savo patirtimis ir grėsmėmis, su kuriomis susiduria – įskaitant branduolinę (statoma atominė elektrinė). Suomijos visuomenės saugumo strategija taip pat apima pasirengimo grėsmėms proceso gaires, nevyriausybinių organizacijų, verslo atstovų, pilietinės visuomenės įsitraukimą. Suomijos krizių valdymo sistema paremta visuotinio saugumo koncepcija, kurios esmė – valdžios institucijos, įmonės, nevyriausybinių organizacijų ir piliečiai kartu yra atsakingi už svarbiausias visuomenės funkcijas. Suomijos krizių valdymo sistemos aktyvavimas vyksta per Ministro Pirmininko kanceliarijoje veikiančią Situacijų centrą, kuris, gavęs informaciją iš atsakingos valstybės ar regioninės žinybos ją įvertina, perduoda Ministrui Pirmininkui ir paskleidžia tarp suinteresuotų institucijų. Pagrindinė krizių valdymo koordinacija vyksta parengties vadovų (*Heads of preparedness*) susitikimuose (kiekviena ministerija turi parengties vadovą – aukšto lygmens valstybės tarnautoją, o susitikimą sušaukia Ministro Pirmininko kanceliarija arba atsakinga ministerija) – tarpinstituciniame formate, skirtame koordinuoti pasitelkiamas krizių valdymo priemonės. Susitikimai vyksta reguliariai arba išsyk prireikus, jiems vadovauja Vyriausybės parengties vadovas. Įvykus incidentui atitinkama ministerija sušaukia situacijų centrą (pvz. konsulinė krizė – Užsienio reikalų ministerija, epidemija – Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija ir t. t.). 2021–2023 metais įgyvendinus sveikatos ir socialinių paslaugų reformą stiprės centrinės valdžios gairių ir nurodymų vaidmuo gelbėjimo tarnybose, kas pagerins suderintų ir tokiu būdu vienos valstybės gelbėjimo paslaugų teikimą visoje šalyje, o Vidaus reikalų ministerija prisiims atsakomybę už bendro regioninio pasirengimo koordinavimą nacionaliniu lygmeniu. Visgi suomiai pripažįsta, kad sėkmingo krizių valdymo sistemos veikimo raktas – institucija, atsakinga už krizių valdymo koordinavimą, kuri turi būti šaukiama ne įvykus krizei, o turi dirbti nuolatiniu režimu. Suomijos krizių valdymo sistema, būdama decentralizuota ir įtraukdama platų viešojo, privataus ir visuomeninio sektoriaus indėlį, vis labiau remiasi ir linksta į centralizuoto nacionalinio strateginio operacinio lygmens krizių valdymo ir koordinavimo dėmenį.

Estijoje pasirengimą krizėms ir jų valdymą koordinuoja Estijos Vyriausybės ofiso (LRVK atitiktumu) Nacionalinio saugumo ir gynybos koordinavimo biuras (toliau – Biuras). Biuras, kuriame dirba apie 30 žmonių (dalis jų – nuolatiniai darbuotojai, dalis – rotuojami iš kitų institucijų), atlieka tarpinstitucinį koordinavimą nacionalinio saugumo ir gynybos srityse (tame tarpe yra atsakingi už Nacionalinio saugumo strategijos peržiūrą, inicijuoja ir koordinuoja valstybės institucijų pasirengimo gynybai plano (*National Defence Contingency Plan*) rengimą. Šis planas, taip pat į pagrindinius hibridinių grėsmių scenarijus orientuoti krizių valdymo planai yra testuojami Biuro rengiamose krizių valdymo pratybose. Biuras taip pat rengia tarpinstitucinį strateginį grėsmių vertinimą, nuo 2018 m. vasaros atlieka nuolatinį einamosios saugumo padėties monitoringą (situacijų centre, veikiančiame 24/7 režimu, dirba 12 žmonių) bei užtikrina operatyvų Vyriausybės informavimą. Biuras koordinuoja šalies institucijų strateginę komunikaciją nacionalinio saugumo srityje (padalinyje – 8 darbuotojai), stebi grėsmes informacinėje erdvėje, koordinuoja reagavimą į informacinius išpuolius bei inicijuoja valstybės lygmens informacines kampanijas šalies viduje ir užsienio valstybėse.

COVID-19 krizės valdymas taip pat atskleidė Estijos krizių (orientuotos į grėsmių nacionaliniam saugumui grėsmių užkardymą) ir ekstremaliųjų situacijų valdymo sistemos (deleguotos

VRM valdymo sričiai) atskyrimo trūkumus: šiuo metu Estijoje yra vykdomi parengiamieji abiejų sistemų integravimo darbai, krizių valdymą numatant koncentruoti Vyriausybės lygmenyje. Numatoma, jog valstybės lygmens ekstremalių situacijų valdymas iš Vyriausybės krizių komiteto bus perduotas Vyriausybės saugumo komitetui (komitetą sudaro Ministras Pirmininkas, gynybos, vidaus reikalų, užsienio reikalų, teisingumo, finansų, ekonomikos, verslumo ir informacinių technologijų ministrai), o jo veiklą užtikrins Biuras.

Jungtinėje Karalystėje integruotą krizių valdymą užtikrina Vyriausybės ofiso Nacionalinio saugumo sekretoriatas (toliau – NSS), kurio sudėtyje yra ir Ekstremalių situacijų sekretoriatas (*Civil contingencies secretariat*). NSS, kuris yra visapusiškai atsakingas už hibridines grėsmes, nuo 2019 m. rengia jungtinį grėsmių nacionaliniam saugumui ir ekstremalių situacijų, kurios kelia pavojų Jungtinei Karalystei ir jos interesams užsienyje, vertinimą (tai yra įslaptintas dokumentas, jo išvadamis remiantis visuomenei pristatomos rekomendacijos visuomenei – Nacionalinis rizikos registras (*National Risk Register*). Remiantis jungtiniu vertinimu, NSS Ekstremalių situacijų sekretoriatas rengia nacionalinio atsparumo planavimo prielaidas, kuriose vertinamos rizikos blogiausiam scenarijui, į kurį reikia orientuoti pasirengimą. Šio proceso metu identifikuojami problemų „savininkai“, rengiamos ir (ar) atnaujinamos nacionalinės atsparumo pajėgumų programos (*The Resilience Capabilities Programme*).

Siekiant kaip įmanoma anksčiau identifikuoti požymius rodančius galimas krizes, yra vykdoma 24/7 stebėseną; šiuo metu britai kuria naują duomenų analizės centrą, kuris pritaikys išmaniuosius duomenų analizės įrankius (turėtų pradėti veikti 2021 m. pabaigoje).

Integruotas krizių valdymas remiasi subsidiarumo principu – t. y., reagavimas į krizes vykdomas kaip įmanoma žemesniu lygiu – deleguojant funkcijas vietinėms valdžios struktūroms. Į krizes pirmiausiai reaguoja vietinė policija, greitoji medicinos pagalba, priešgaisrinė pagalba ir pan. (pirmoji kategorija). Antrąją reaguojančiųjų kategoriją sudaro aplinkosaugos agentūros, transporto kompanijos ir pan. Jie yra atsakingi už planavimą vietiniu lygmeniu ir informacijos sklaidą: kokios rizikos ir kaip į jas reaguoti? Jų bendras darbas koordinuojamas Vietinio atsparumo forume (*Local Resilience Forum*), kurie sudaromi pagal vietinės policijos jurisdikcijos ribas (jiems paprastai vadovauja tokio administracinio vieneto vyriausiasis konstebelis). Įvykus krizei, Vietinis atsparumo forumas tampa Strategine koordinacine grupe, prisiimančia atsakomybę už krizės valdymą savo administracinėse ribose. Centrinė valdžia informuojama tik tokiu atveju, jei krizei valdyti metamos didesnės pajėgos (didelis gaisras). Jei vietinės tarnybos susitvarko, centrinė valdžia nesikiša, tačiau pradeda nuoseklią įvykio stebėseną.

Kiekviena rizikai valdyti yra paskiriamas atsakingas Vyriausybės departamentas, kuris tampa šios rizikos „savininku“. Tai reiškia, kad šie departamentai turi identifikuoti rizikas savo atsakomybės sričiai. Pvz., Transporto departamentas nagrinėja įvairių rūšių transportui kylančias rizikas, kurios apima ir galimus teroro aktus ir avarijas. Jei krizė pasiekia tokį lygį, kad įsikišti turi keletas departamentų, atsakingo Vyriausybės departamento ar Ministro Pirmininko kabineto iniciatyva aktyvuojama COBR, kuri iš pradžių koordinuoja departamentų atsaką. COBR funkcijos: 1) teikti kolektyvinius strateginius patarimus; 2) priimti operatyvius sprendimus krizės metu; 3) valdyti krizės informaciją. COBR yra lanksti struktūra, todėl į ją yra įtraukiami tik tie pareigūnai, kurių dalyvavimas yra reikalingas krizei suvaldyti.

Lenkijos 2020 m. gegužės 12 d. priimtoje Nacionalinio saugumo strategijoje numatyta, kad už nacionalinio saugumo koordinavimą atsakinga Vyriausybės krizių valdymo grupė (Nacionalinio saugumo ir gynybos reikalų ministrų tarybos komitetas) ir Vyriausybės saugumo centras¹. Minėtas

¹ Informaciją apie juos ir jų veiklą galima rasti <https://rcb.gov.pl/en/>. Siekiant reglamentuoti Vyriausybės krizių valdymo grupės veiklą, 2020 m. spalio 9 d. buvo priimtas nutarimas Nr. 162 „Dėl Nacionalinio saugumo ir gynybos reikalų ministrų tarybos komiteto“

komitetas koordinuoja veiklą ir priima sprendimus susijusius su valstybės saugumo ir gynybos klausimais; teikia rekomendacijas Vyriausybei; atlieka vidaus reikalų, viešosios tvarkos, gynybos analizes; užtikrina valstybės institucijų veiklą šiose srityse koordinavimą; rengia teisės aktų projektus, susijusius su visuomenės saugumo, gynybos užtikrinimu; analizuoja Vyriausybės saugumo ir gynybos politiką ir pan. Į komiteto sudėtį įeina Ministras Pirmininkas, gynybos ministras, ministras atsakingas už vidaus reikalus, teisingumo ministras, ministras atsakingas už specialių tarnybų koordinavimą, jeigu toks skiriamas ir užsienio reikalų ministras. Į susitikimus, darbus gali būti kviečiamos, įtraukiamos ir kitos institucijos, ministrai.

Reaguojant į saugumo aplinkos pokyčius, 2021 m. *Čekijoje* patvirtinta nacionalinė kovos su hibridinėmis grėsmėmis strategija, kurioje nustatyta, kad pagrindinė atsakinga į tokių grėsmių apraiškas reaguojanti institucija yra Čekijos Vyriausybė. Nurodyta, kad Valstybės saugumo taryba, patariamoji Vyriausybės įstaiga, užtikrins tarpinstitucinius informacijos mainus ir koordinavimą kovai su hibridinėmis grėsmėmis, siekiant atsparios visuomenės, atsparios kritinės infrastruktūros ir gebėjimo laiku reaguoti į priešiškus veiksmus, kuriais gali būti siekiama įvairių tikslų – sutrikdyti politinių sprendimų priėmimo procesą, įskaitant gynybos srityje ar silpninančių demokratinius procesus šalyje, įgyti įtakos pagrindiniuose ekonomikos sektoriuose ir strateginėse įmonėse, paveikti ypatingos svarbos infrastruktūros funkcionavimą ar veikti informacinę aplinką. Nurodyti strateginiai tiksliai, tarp kurių nustatyta, kad Čekija toliau stiprins valstybės ir ES atsparumą visapusiško, visos visuomenės požiūriu į saugumą pagrindu; naudos tikrinimo sistemą užsienio investicijoms į strateginius ekonomikos sektorius ir pagrindines įmones, ypač į tas, kurių sudaro kritinė ar kita svarbi valstybės infrastruktūra; sustiprins vyriausybės, privataus sektoriaus, švietimo sistemos, ne pelno sektoriaus ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimą; kurs strateginės komunikacijos sistemą, skirtą veiksmingai, nuosekliai, patikimai ir laiku keisti informaciją su visuomene ir kita tiksline auditorija, tai darant nuolat ir prevenciškai, taip pat reaguojant į konkrečias ekstremalias situacijas ir krizes, sistemą grindžiant komunikacijos veiklos koordinavimu ir sinchronizavimu.
